

որ եղն ու ճարպը կը լուծէ, ու կերպա-
սին փնաս մը չտար, գոյնին վրայ ալ
զգալի տարբերութիւն մը չընէր :

Դ. Ջրահանէ ելած զօրաւոր բւեկ-
նի եղն ու կիտրոնի ոգիքն ալ շատ ա-
ղէկ են, միայն թէ բծերը հին պիտի
չըլլան :

Ս. Եղրամումը, ռետինը¹, բւեկնի
խէժը, ձիւթը, և ընդհանրապէս բո-
լոր խժային նիւթերը լաթեղէններու
վրայ կպչելով կը բծաւորեն : Աւթո-
ւով կրնան լուծուիլ աս խէժերը, ու
բիծը հանել՝ առանց կտաւին ու գոյ-
նին փնաս մը ընելու :

Վինիի, թուլթի, սև հաղարջի²,
բալի³ բծերը հանելու համար՝ առաջ
աղէկ մը սապոնով աճրուելու է, ու
ետքը ծծմբային թթուութի կամ
պարզ ծծումբի ծուխին բռնելու է :
Բայց աս ետքի գործողութիւնը հաւ-
տատուն գոյն ունեցողներուն վրայ
միայն կ'ըլլայ :

Վանգի բծերը շաքարի թթուութե-
տով՝ շուտ մը կը հանուին. բայց ասի-
կայ թրթնջուկի⁴ աղին հետ պէտք
է չփոխել : Երկրթին սև ժանկը
դիւրաւ կ'ելլէ ամենաբարակ ծե-
ծուած գինիի տորտով⁵. աս նիւթը
մետաղական թթուութներէն աղէկ
է, որովհետև անոնց պէս շատ չկրպ-
չիր մետաքսեղէններուն վրայ, գոյ-
ներնին ալ քիչ կը փոխէ :

Շաքարի թթուութեւնը բանեցնե-
լու համար պէտք է անիկայ փոշի
դարձնել, ու կտաւին բծաւոր տեղը
առաջուց աղէկ մը տաք ջրով թրջե-
լէն ու խել մը ատեն եռացած ջրի գո-
լոշին վրայ բռնելէն ետքը, վրան ցա-
նելու է աս փոշին. ետքը լուա ու եր-
կու մատիդ ծայրովը աճրուէ. և քանի
որ շաքարի թթուութեւնը բոլորովին կը-
տաւին մէջէն գնացած չէ, բծաւոր ե-
րեսին վրայ արդուկ մը զարկ, ու ետ-
քը տաք ջրով լուա : Այս կերպով որ-

չափ ալ հին ըլլան բծերը՝ աներևոյթ
կ'ըլլան :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ :

Ինչպէս հին ատենի պատմութեց
մէջ բոլոր աշխարհք անուանի ու
հռչակաւոր եղած կ'երևնան՝ Լինուէ,
Բաբելոն, Եգիպտոս, Սիրիոս, Պերսե-
պոլիս, Բրտաշատ, Սաղարշապատ,
Հռոմ, Բաբելոն, Բաղանդիոն և
ասոնց նման քաղաքները, նոյնպէս ալ
միջին դարու ատեններէն սկսած՝ ու
նաև մեր օրերը խիստ անուանի են
ամէն կողմանէ հիմակուան Եւրոպայի
գլխաւոր տէրութեանց մայրաքաղաք-
ները, ինչպէս՝ Ռոտրա, Փարիզ, Սե-
նա, Պերլին, Պետրպուրկ և այլն :
Բոննց մէջ քիչ շատ տարբերութիւն-
ներ կան, որով մէկը քան զմէկալը. ա-
ւելի հարուստ ու փառաւոր է. բայց
երկուքը, այսինքն՝ Ռոտրա ու Փա-
րիզ, իրաւամբք ըսուած են մէյմէկ
աշխարհք, կամ մէյմէկ՝ աշխարհքի
համառօտութիւն : Ընտրայի ստո-
րագրութիւնը ուրիշ ատենի պահե-
լով, հիմա Փարիզու վրայ խօսինք :

Փարիզ քաղաքը Վրիստոսի թուա-
կանէն հարիւր տարի մը առաջ չի-
նուած է կ'ըսեն. բայց այնպէս խեղճ
տեղ մըն էր որ անունը Լուսիս Բ-
սուած էր, որ լատիներէն տղամաշախ
կընշանակէ : Իսկ հիմա աշխարհքիս
խիստ փառաւոր՝ ընդարձակ՝ վաճառա-
շահ ու հարուստ քաղաքներէն մէկն
է : Բազմամարդութեւն ու ընդարձա-
կութեւն կողմանէ՝ միայն Ռոտրային
հետ կրնայ բաղդատուիլ Եւրոպայի
մէջ. մակերևոյթը կամ բոլոր տարա-
ծութիւնը 34,000,762 քառակուսի
մետր կը սեպուի. իսկ բնակիչներուն
թիւը գրեթէ 900,000 : Փարիզու
չէնքերը ընդհանրապէս անկանոն է :

1 Չափ սպիտակ :

կամ Acide du sucre.

2 Սիւն Գրէնի Իւնի-Ռ :

5 Գոյն- գոյնաւ :

3 Ֆիշի :

6 Գրէն Բարբար :

4 Գ. Գ. Acide oxalique,

Սուրբ Լյուդ-ածածին, Փարիզու հայր եկեղեցին :

տները բարձր են, փողոցները նեղ. թէպէտ մէկ քանի փողոցներ ալ կան որ շատ լայն են, ու հետ զհետէ նեղերը լայնցընելու ետեւէ են : Եւ նութներուն զարդարանքները խիստ գեղեցիկ ու փառաւոր են . մեծամեծ թաղերուն մէջի ճեմեղիքներն ալ որ բոլոր ծառերով զարդարուած են՝ երկու կողմը գեղեցիկ աներով, ու անդադար անցուդարձով, մէյմէկ սքանչելի տեսարաններ են :

Հրապարակներուն մէջ տասը հատ մը կան որ զանազան կոթողներով ու արձաններով զարդարուած են, ու շատ փառահեղ տեսք ունին : Իսկ շէնքերուն մէջ խիստ երեւելիները մէյմը թագաւորական պալատներն են, այսինքն Թիւիլլիի, Լուվր, Փալէ-Ռուայալ, և այլն, մէյմըն ալ հասարակաց շինուածքները, ինչպէս զի-

նուորական հիւանդանոցը, դատատանարանը, դրամանոցը՝ որ Լարուպայի մէջ ամենէն փառաւորն է, զինուորութեան դպրոցը, բժշկութեան դպրոցը և այլն : Եկեղեցիներուն մէջ խիստ երեւելիներն են մայր եկեղեցին, որուն պատկերը հոս դրեր ենք, և Պանթէոնը՝ որ հռոմէայ Պանթէոնին նմանցուցած է :

Սայր եկեղեցւոյն հիմնարկութիւն 1163^{ին} եղած է՝ Վաղղիոյ Լուդովիկոս Արտսեր ըսուած թագաւորին ատենը . Բլեքսանդր Գ պապը, որ ան ատեն Վաղղիա քաջուած էր, առջի քարը դրաւ . 1182^{ին} շէնքը այնչափ առաջ գնացած էր որ աւագ խորանը կրցան օծել, և սակայն 200 տարիէն ետքը լմընցաւ : Բնդհանրապէս գութացի ճարտարապետութեան ձևով շինած է : Վրսի ճակատին վրայ վեր-

Ջին դատաստանը փորուած է . ներս որ մտնես , ձախ կողմից նոր կտակարանի զանազան պատմութիւններուն արձանները փորուած են , իսկ աջը աւետարանչաց՝ մարգարէից ու զանազան սրբոց արձաններ : Վաւերութիւն վրայ տեղ մը կայ որ Ռաֆայէլի Բաթալայի կ'ըսուի . վասն զի ատենով հոս դրուած էին Վաղղիոյ քսանըութը թագաւորաց արձանները , որոնք մասնաւոր կերպով ետեւէ եղան աս եկեղեցւոյն շինութեանը : Ին թանգարանին վրայ է Լորդ ըսուած մեծ կլոր պատուհանը , որուն տրամագիծը 43 անգղիական ոտք է . իսկ եկեղեցւոյն դրսի երկայնութիւնը 449 ոտք է , ու լայնութիւնը 162 անգղիական ոտք : Եկեղեցւոյն ներսի կողմը՝ թէ ճարտարապետութեանը և թէ մէջի եղած պատկերներուն ու արձաններուն կողմանէ խիստ երեւելի չէ : Հռչակաւոր զանգակ մ'ալ կայ աս եկեղեցւոյս աշտարակին մէջ , որուն Վաղղիացիք պարտէ կ'ըսեն : Թագաւորաց պսակման , մահուան ու ժառանգ ծնանելու ատենը աս զանգակը կը զարնեն : Սիայն լեզուն կը շարժի , ու շատ ահաւոր և ուժով ձայն ունի . լեզուին ծանրութիւնը 976 գաղղիական լիպրէ է . իսկ բուն զանգակինը 32,000,000 . աս զանգակը 1632^{ին} թափուած է . բայց որովհետեւ 1635^{ին} կոտրեցաւ , անոր համար դարձեալ թափեցին , և ասոր օրհնութեան հանգէսը շատ փառաւոր եղաւ . Սեծն Լուզովիկոս կնքահայրը եղեր է , ու թագուհին կնքամայրը :

Հասարակաց բարերարութե համար շինուած տեղերը թէ շատուոր են և թէ բարեկարգ , ու բոլոր աշխարհքիս օրինակ : Երեսունէն աւելի հիւանդանոց ու աղքատանոց ունի որ խիստ մեծամեծ շէնքեր են : Որովհետեւ Սէն գետը քաղաքին մէջէն անցնելով երկու կը բաժնէ , հիմա քսանուիրեք հատ կամուրջ կայ գետին վրայ՝ մէկը քան զմէկալը գեղեցիկ , երկու կողմն ալ ընդարձակ ձե-

մեղքներ են՝ քարայտակ : Հարիւր քսանըորս շատրուան կայ , և ութսունուվեց աղբիւր :

Ուսմունք և գիտութիւն սորվելու համար եղած շէնքերն ու դպրոցները Փարիզու մէջ այնչափ շատ են , որ նմանը աշխարհքիս մէջ տեղ մը չգտնուիր : Հինգ հարիւրի չափ մանր ու խոշոր դպրոցներ կան մէջը , ու գրեթէ քառասուն հազար աշակերտ կայ որ անոնց մէջ բան կը սորվին . միայն համալսարանին մէջ 7500 հոգի դաս մտիկ կ'ընեն : Ինական պատմութեան թանգարանին մէջ 13 երեւելի վարժապետներ դաս կուտան՝ բնական պատմութեան ամէն մէկ ճիւղերուն վրայ , ու գրեթէ 3000 աշակերտ ունին : Իս դպրոցներուն միայն անուններն ալ հոս յիշելու ըլլայինք , խօսքերնիս չափէ դուրս կ'երկընար : — Երեսունըութը հատ գրատուն կը համրուի Փարիզու մէջ . գլխաւորը թագաւորական գրատունն է , որ աշխարհքիս ամէն գրատուններէն ալ հարուստ է՝ թէ տպած ու ձեռագիր գրքերուն և թէ պատկերներուն շատութեանը կողմանէ : — Ուսումնական ընկերութիւնները յիսունի չափ կան . ասոնց գլխաւորը կը սեպուի թագաւորական Ղեմարանը՝ . որ հինգ մեծամեծ ճիւղեր կը բաժնուի . այսինքն Ղեմարան գաղղիական , Ղեմարան գիտութեանց , Ղեմարան արձանագրաց և գեղեցիկ դպրութեանց , Ղեմարան գեղարուեստից , և Ղեմարան բարոյական և քաղաքական գիտութեանց : — Եւ ատ հարուստ ու հռչակաւոր են նաև զանազան թանգարանները , որ լեցուն են ընտիր պատկերներով , արձաններով ու ամէն տեսակ հնութիւններով : — Երծանութեան թանգարանները օրէ օր շատնալու վրայ են՝ մէկը քան զմէկալը հարուստ ու փառաւոր . գիրք մը կարդալ ուղղը քիչ մը քան տալով կ'երթայ հոն ուղածին չափ կը կարգայ :

Իսկ գրածախներու շատուորութեանը կողմանէ Փարիզ 1 ոնտրայէն ալ վեր է կ'ըսեն, վասն զի 600 հատ գրածախի խանութ կը համրեն, 80 հատ ալ տպարան. ասոնց մէջ 770 մամուլ կը բանի եղեր 1825^{էն}, և իրենց բերած շահը 50 միլիոն ֆրանքի կը հանելին ան ատենը: Եւ յաջաւորական տպարանը 1531^{էն} հիմներ է Ֆրանչիսկոս Ա թագաւորը, և գրեւոր հարստութեանը կողմանէ հիմա աշխարհքիս մէջ մէկ հատիկ է:

Եւրոպայի մէջ մէկ քաղաք մը չկայ որ այնչափ զուարճութեան տեղեր, զբօսարաններ, տեսարաններ ու հրապարակական խաղեր ունենայ՝ ինչպէս Փարիզ: — Բաղաքին եկամուտը 45 միլիոն ֆրանքի կը հասնի. հաշիւ ըրած են որ եթէ Գաղղիոյ մնացած տեղերն ալ համեմատութեամբ նոյն եկամուտը ունենային, բոլոր տէրութեան եկամուտը ինչուան 2,800 միլիոն ֆրանք կ'ըլլար: — Եւ ահագին ընդարձակութիւն քաղաքը տասուերկու մեծամեծ կողմ բաժնուած է, և 48 թաղ. ամէն մէկ թաղը մէյմէկ քաղաքի պէս բաղմամարդ է: — Եւ հետեւներն ու վաճառականութիւնը շատ ծաղկած ու բանուկ են. միայն 14 միլիոնի շաւ կը գործուի մէջը, ու 6 միլիոնէն աւելի զարդարանքի բաներ. տարին 47 միլիոն ֆրանքի բան ալ դուրս կը խրկէ քաղաքը՝ իբրեւ իրեն աւելորդ. վասն զի բոլոր Գաղղիոյ արհեստաւորներն ալ իրենց ձեռագործներուն համար մասնաւոր խանութ ունին Փարիզու մէջ:

Բոլոր աս ստորագրութիւնը պէտք է համարիլ մէկ վեր ՚ի վերոյ տեսութիւն մը, իբր թէ կարգացողը աշխարհացուցի վրայ մէկ նայուածքով մեծամեծ աշխարհքներ տեսներ. վն զի իրաւցընէ Փարիզու պէս մայրաքաղաքներուն ամէն մէկ մասերն ու յատկութիւններն ալ մէյմէկ երկայն հատուածներու նիւթ կրնան ըլլալ. աս անգամ այսչափովս գոհ ըլլանք:

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԷԼՆՈՒՄ:

ՄԷՎԼՈՒՍԻ հանդէսը սուլդան Սուրատ Գ հաստատեց 1588^{էն}, ՚ի յիշատակ իրենց մարդարէին ծննդեանը. ինչպէս որ ԳԷԼՆՈՒՄ բառն ալ ծնունդ կը նշանակէ: ՄԷԿԱԼ երկու մեծ տօներուն պէս՝ աս մէկը տնտես ալ սուլդան ԲՏՄԷՍԻ մզկիթին մէջ կը կատարուի՝ կէսօրունէն երկու ժամ առաջ: Եւ յաջաւորը բոլոր մեծամեծներով հոն կ'երթայ. և անոնցմէ առաջ ներքինապետը՝ ներքինիներով ու շատ զինուորներով. վասն զի ինքը մասնաւոր կերպով ՄԷՔԷԻ ու ՄԷՍԻՆԷԻ հողաբարձու սեպուեւելովը, աս հանդիսին ալ գլխաւոր վերակացուն է:

Տաճկաց գրքերուն մէջ աս հանդէսին կարգերն ու արարողութիւնները տեղն ՚ի տեղը գրուած են. հիմա ալ ընդհանրապէս նոյն կարգով կը կատարուի կ'ըսեն. բայց որովհետեւ մեծամեծաց պաշտօններն ու զինուորական կարգերը փոխուեցան՝ մենք չենք գիտեր թէ ան արարողութիւններուն որ մասերը պահուած են, ուստի հոս համառօտ կերպով մը հին հանդէսը կը ստորագրենք:

Այլ էզիրն ու դենպետը քիմիւթի խորանին կամ միջրապին առջեւ մէկը աջ դին մէկալը ձախ դին բարձր բարձերու վրայ կրնստէին: Այլ էզիրին ձախ կողմը կը կենային ԳԷԼՆՈՒՄ ԳԷԼՆՈՒՄ, ԷՆԻՆԷՐԻ աղաւըն ու ԳԷԼՆԷՐԻԿԱՐ ԷԲԷՆԻՆԻՆ՝ իրեն խոճակեաններովը, ամէնքն ալ մէյմէկ կապերտի կամ էհրաֆի վրայ նստած. իսկ միւլֆիթին ձախ կողմը կարգ կարգ կը նստէին կարգացողները, այսինքն ԷԼԷՄԷՆԷՐՆ ու ԳԷԼՆԷՐԻՆԷՐԷ: Եւ երկու շարքին մէջտեղը կը նստէին բէի ԷԲԷՆԻՆ ու ԷԼԷՄԷՆԷՐԷՆ՝ երեսներն դէպի թագաւորը դարձու: